

ПВНЗ «ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ»

ЛИМОНОВА ЕЛЬВІНА МИКОЛАЇВНА

УДК: 330.117:339.94

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК
У НАЦІОНАЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ:
ТРАНСРІВНЕВІ ІМПЕРАТИВИ**

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління національним
господарством

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Дніпропетровськ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в ПВНЗ «Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля».

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Задоя Анатолій Олександрович,
ПВНЗ «Дніпропетровський університет імені
Альфреда Нобеля», заслужений працівник народної
освіти України, перший проректор, завідувач кафедри
міжнародної економіки та економічної теорії.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Швець Василь Якович,
ДВНЗ «Національний гірничий університет»
Міністерства освіти і науки України
(м. Дніпропетровськ), завідувач кафедри
менеджменту виробничої сфери;

кандидат економічних наук, доцент
Іванова Маргарита Олександрівна,
Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу Міністерства освіти і науки
України, доцент кафедри обліку і аудиту.

Захист відбудеться “25” лютого 2015 року об 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К08.120.01 у ПВНЗ «Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля» за адресою: 49000, м. Дніпропетровськ, вул. Набережна Леніна, 18, зала засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці ПВНЗ «Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля» за адресою: 49000, м. Дніпропетровськ, вул. Набережна Леніна, 18.

Автореферат розісланий “24” січня 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.М. Зборовська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В умовах глобалізації світова економіка набуває нових рис: посилюється взаємозв'язок між усіма компонентами міжнародних економічних відносин; підвищується інтенсивність потоків міжнародного руху факторів виробництва; розширюється сфера міжнародного поділу праці; підвищується частка міжнародного торговельного обороту в кругообігу світового валового національного продукту. У цих умовах транснаціональні корпорації (ТНК) стають однією з головних рушійних сил глобалізації. На них припадає понад 50% світового виробництва, більше 75% світової торгівлі та міжнародної міграції капіталу і понад 80% міжнародного обміну технологіями. У більшості країн транснаціональні корпорації є основним структурним елементом їх економіки, а відтак, провідною силою розвитку та підвищення ефективності.

Діяльність транснаціональних корпорацій безпосередньо впливає на стан платіжного балансу, обсяги виробництва, зовнішньоторговельний оборот, зайнятість, конкурентоспроможність приймаючої економіки. Внаслідок того, що вкладення капіталу в конкретну галузь приймаючої країни супроводжується переміщенням трудових, технологічних та інших ресурсів з країни базування, все більшого значення набувають політичні фактори, пов'язані із здійсненням контролю над національною економікою, з питаннями її екстериторіальної і національної незалежності. Це викликає необхідність переосмислення теорії і практики державного регулювання діяльності ТНК, розробки його нових критеріїв та інструментів, а також створення сприятливих умов для залучення транснаціонального капіталу у вітчизняну економіку.

Дослідженням впливу ТНК на економіки розвинутих країн, країн, що розвиваються, та країн з трансформаційною економікою присвячено достатню кількість робіт. Серед зарубіжних авторів можна виділити праці Дж. Бейлі, Дж. Бермана, Р. Брейлі, Р. Вернона, Дж. Даннінга, Р. Кейвса, Є. Кольде, Г. Коуза, С. Майерса, Р. Метьюза, Г. Перлмуттера, С. Росса, Дж. Файервізер, С. Хаймера та ін.

Проблематика ТНК в умовах глобалізаційних процесів знайшла відображення в працях вітчизняних економістів – А. Архіпової, А. Астаповича, О. Білоруса, А. Гальчинського, В. Гейця, Г. Давтяна, А. Задой, М. Іванової, А. Ковальнової, Д. Лук'яненка, Ю. Макогона, С. Мочерного, А. Наговіцина, Ю. Пахомова, О. Рогача, В. Рокочої, А. Філіпченка, В. Швеця та ін.

Але, незважаючи на численність публікацій, присвячених діяльності ТНК, окремі питання залишаються недостатньо дослідженими. Так, проблема незадовільної ефективності регуляторного впливу держави на ТНК, пов'язана з транскордонною мобільністю міжнародного бізнесу і його здатністю долати національні обмеження, не набула належного висвітлення. Разом з тим проблема взаємодії національної держави як суб'єкта регуляторної діяльності і транснаціональних корпорацій як її об'єктів є

надзвичайно актуальною саме для української економіки, що значною мірою покладається на іноземні інвестиції як на джерело економічного розвитку. У конфлікті між обмеженою національними рамками державою-регулятором та транснаціональним капіталом перевага залишається на боці ТНК, що використовують ефективні способи уникання обмежень, продиктованих національним законодавством.

Ефективне державне регулювання діяльності ТНК можливе лише за умови об'єднання зусиль суб'єктів різних рівнів організації управління світовим господарством: органів державного управління національною економікою, міждержавних та наддержавних регуляторних утворень, широких громадських кіл тощо. Ця трансрівнева взаємодія має привести у відповідність можливості ТНК уникати регуляторних обмежень і можливості держави як регуляторного агента суспільства, сприяючи максимізації корисного ефекту від залучення транснаціонального капіталу у національну економіку. Але побудова такої системи державного регулювання діяльності ТНК неможлива без дослідження змісту трансрівневого регулювання, його форм та інструментів. Недостатньо повне відображення зазначених проблем у економічній літературі, а також теоретична і практична значущість їх вирішення зумовили вибір теми та постановку завдань цього дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалося відповідно до плану науково-дослідних робіт ПВНЗ «Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля» за темою: «Адаптація економічної політики України до новітніх трансформацій системи світогосподарських зв'язків на мікро-, макро- та мезорівнях» (державний реєстраційний номер 0110U000204), де особисто автором розглядається питання державного регулювання діяльності транснаціональних корпорацій у національній економіці України за трансрівневим підходом.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розвиток теоретичних та науково-методичних засад державного регулювання діяльності транснаціональних корпорацій в національній економіці України за трансрівневими імперативами.

Для досягнення поставленої мети сформовано та вирішено такі завдання:

- систематизувати критерії визначення та виділити ознаки ТНК, уточнити поняття «транснаціональна корпорація» з точки зору державного регулювання;
- визначити коло суб'єктів державного регулювання діяльності транснаціональних корпорацій як багаторівневого процесу;
- виділити закономірності трансрівневого регулювання діяльності ТНК та удосконалити його механізм;
- узагальнити історичний досвід наддержавного та міждержавного рівнів як передумови розвитку трансрівневого регулювання діяльності ТНК;

- дослідити можливості створення та розвитку транснаціональних корпорацій в національній економіці України;
- розвинути концептуальну схему удосконалення законодавства України щодо регулювання діяльності ТНК;
- обґрунтувати вектори діяльності ТНК в національній економіці України залежно від державної політики і транsrівневості зв'язків між суб'єктами регулювання;
- визначити вплив прямих іноземних інвестицій на економічний розвиток в Україні.

Об'єктом дослідження є транsrівневе регулювання господарської діяльності транснаціональних корпорацій у національному господарстві України.

Предметом дослідження є сукупність організаційно-економічних відносин, що складаються в процесі взаємодії держави і транснаціональних корпорацій за транsrівневим підходом.

Методи дослідження. Методологічною і теоретичною засадами дисертаційного дослідження послужили роботи вітчизняних і зарубіжних економістів з питань діяльності транснаціональних корпорацій, процесів злиття та поглинань, інвестиційної діяльності ТНК, регулювання діяльності транснаціональних корпорацій, їх експансії на світовий ринок та впливу на глобалізаційні перетворення.

У дисертаційному дослідженні у рамках діалектичного та системного підходів використовувалися такі загальнонаукові і спеціальні методи: історизму – для дослідження етапів становлення транснаціональних корпорацій (1.2) та еволюції їх наддержавного та міждержавного регулювання (2.1, 2.2); теоретичного узагальнення і порівняння – для уточнення наукового визначення категорії «транснаціональна корпорація» (1.1); порівняльного аналізу – для виявлення загальних характеристик і ознак ТНК (1.1); системний підхід – для систематизації впливу транснаціональних корпорацій на національні економіки (2.1, 2.2); класифікації та агрегування даних (3.1, 3.2), аналізу та синтезу (2.3, 3.1); графічного аналізу та кореляційно-регресійного аналізу – для визначення залежностей між макроекономічними показниками та прямими іноземними інвестиціями (3.1, 3.3), математичного прогнозування – для визначення прогнозних значень макроекономічних показників (3.3).

При написанні роботи автором використовувалися статистичні матеріали Державної служби статистики України, Національного банку України, Світового банку, Міжнародного валютного фонду, Організації Об'єднаних Націй, Європейської економічної комісії Організації Об'єднаних Націй, Світової організації торгівлі, ЮНКТАД, нормативно-правові та законодавчі акти України. У роботі використовуються аналітичні дані, опубліковані у науковій літературі, Інтернет-ресурси, експертні оцінки дослідників і політичних діячів, відомості, отримані в результаті аналізу даних, а також власні дослідження і розрахунки автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці теоретико-методичних положень щодо державного регулювання діяльності ТНК в національній економіці, які базуються на основі трансрівневих взаємозв'язків. Наукова новизна основних результатів, що виносяться на захист дисертаційної роботи, зводиться до наступного:

удосконалено:

– наукове обґрунтування багаторівневого процесу державного регулювання діяльності ТНК шляхом розширення кола суб'єктів регулювання завдяки введенню суспільного рівня, який представлений добровільними (формальними та неформальними) об'єднаннями індивідів. Це дозволяє розширювати можливості використання державних інструментів регулювання діяльності транснаціональних корпорацій;

– механізм регулювання діяльності ТНК, який, на відміну від існуючих, включає блок «Трансрівневе регулювання діяльності транснаціональних корпорацій», що дозволяє подолати обмеженість впливу на діяльність ТНК традиційних інструментів державного регулювання за рахунок виділення наддержавного / міждержавного / державного / суспільного рівнів, а також опосередковано впливати на транснаціональні корпорації через суб'єкти різних рівнів;

– науково-методичні засади диференційованого визначення державної політики щодо створення і розвитку ТНК в національній економіці України шляхом обґрунтування доцільності використання політики вирощування, політики підтримки та політики рівновіддаленості залежно від генезисного етапу трансформації ТНК. Це дозволило дійти висновку щодо пріоритетності створення ТНК в Україні шляхом централізації;

дістало подальшого розвитку:

– поняття «транснаціональна корпорація», яке, на відміну від існуючих, розглядається як об'єднання підприємств, що здійснює комерційну діяльність у двох чи більше країнах та дозволяє за рахунок транскордонної мобільності здобувати економічну і політичну владу, яка перевершує межі владних повноважень будь-якого суб'єкта національної економіки. При цьому регулювання діяльності ТНК здійснюється на державному, міждержавному, наддержавному та суспільному рівнях, що забезпечує його трансрівневність;

– концептуальна схема удосконалення законодавства України щодо регулювання діяльності ТНК, яка, на відміну від існуючих підходів, базується на принципах об'єднання зусиль Національного банку України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольного комітету України, міністерств та інших органів державної влади у державному регулюванні діяльності ТНК в національній економіці України. Впровадження запропонованих підходів дозволяє конкретизувати законодавчу базу державного регулювання діяльності ТНК на території України;

– обґрунтування наслідків коливання обсягів прямих іноземних інвестицій та їх впливу на валовий внутрішній продукт країни, валовий внутрішній продукт у розрахунку на одну особу, обсяги експорту та реалізації товарів і послуг, що, на відміну від існуючих підходів, ґрунтується на моделюванні їх взаємозв'язку. Це дозволяє суб'єктам державної влади, використовуючи динаміку показників національної економіки України, формувати засади регуляторної політики щодо діяльності ТНК;

– науково-теоретичний підхід до визначення векторів діяльності ТНК в національній економіці України за рахунок виокремлення факторів, що впливають на діяльність та змінюють її напрями залежно від державної політики та розвитку трансрівневих зв'язків. Це дозволяє використовувати трансрівневе регулювання, зокрема його суспільний рівень, як інструментарій удосконалення державного регулювання діяльності ТНК.

Практичне значення одержаних результатів. Висновки і теоретичні положення, сформульовані в дисертації, можуть служити основою для подальших досліджень та вивчення проблем державного регулювання діяльності транснаціональних корпорацій в Україні, а також уточнення наукових підходів щодо трансрівневого регулювання ТНК.

Наукові розробки автора, присвячені дослідженню проблеми державного регулювання діяльності ТНК в національній економіці, розглянуто управлінням науки, вищої та професійно-технічної освіти департаменту освіти та науки Дніпропетровської обласної державної адміністрації (довідка про впровадження № 4311/0/211-14 від 8.09.2014 р.).

Результати дисертаційного дослідження трансрівневого механізму регулювання діяльності ТНК були впроваджені у консультаційній діяльності Дніпропетровської торгово-промислової палати (довідка про впровадження № 1225/01-07 від 15.09.2014 р.).

Основні теоретичні положення та висновки дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля під час викладання дисциплін «Транснаціональні корпорації», «Міжнародна економіка», «Міжнародна економічна діяльність України», «Міжнародна інвестиційна діяльність» (довідка про впровадження № 1199/1 від 19.09.2014 р.)

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною завершеною науковою працею. Теоретичні положення та практичні рекомендації, які виносяться на захист, одержані автором самостійно і відображені в опублікованих працях. У роботі використані лише ті положення, що є результатом особистої науково-дослідної роботи дисертанта.

Апробація результатів дисертації. Отримані у процесі дослідження основні теоретичні висновки, пропозиції та рекомендації доповідалися, обговорювалися й одержали позитивну оцінку на 8 науково-практичних конференціях, зокрема: IV, XIII – XV Міжнародних науково-практичних конференціях молодих вчених та студентів «Євроінтеграційний вибір України та проблеми макроекономіки» (м. Дніпропетровськ, 2008 р., 2012 – 2014 рр.); Міжнародній науково-практичній конференції «Економічна

політика країн ЄС в умовах глобалізації» (м. Донецьк – Познань, 2009 р); міжрегіональній науково-практичній конференції «Экономика, финансы и управление в современных условиях» (м. Самара, 2011 р.); Міжнародному науково-практичному конгресі «Экономическое развитие стран Евросоюза и стран СНГ в условиях глобализации» (м. Берн, Швейцарія, 2013 р.); Регіональній міжвузівській науково-практичній конференції молодих учених «Реалізація державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» (м. Дніпропетровськ, 2014 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 17 наукових праць, у т.ч. 1 монографія (у співавторстві), 8 статей у наукових фахових виданнях (з них 5 публікацій у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз та фахових видань інших держав) та 8 – у матеріалах наукових конференцій. Загальний обсяг опублікованих робіт становить 7,58 др. арк., особисто автору належить 7 др. арк.

Структура дисертаційної роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків і списку використаної літератури. Основний текст дисертації викладено на 190 сторінках. Матеріали дослідження ілюстровані 25 таблицями і 35 рисунками. У роботі вміщено 7 додатків загальним обсягом 16 сторінок. Список використаних джерел налічує 171 публікацію, розміщених на 19 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, розкрито наукову новизну, підкреслено теоретичне та практичне значення роботи, зазначено ступінь апробації одержаних результатів.

У першому розділі «**Теоретичні засади державного регулювання діяльності ТНК**» визначено місце транснаціональних корпорацій у процесі глобалізації економіки, систематизовано підходи до визначення поняття «транснаціональна корпорація», запропоновано власне визначення ТНК з точки зору трансрівневого регулювання, проведено аналіз впливу ТНК на країни базування та приймаючі країни, а також виділено рівні регулювання діяльності ТНК та трансрівність зв'язків між ними.

ТНК мають суттєве значення для процесу глобалізації, оскільки їх діяльність та їх потреби лежать в основі організаційних і технологічних інновацій, а отже, в розвитку продуктивних сил; на їх частку припадає найбільша кількість міжнародних транзакцій; вони є єдиним актором, який може планувати, організовувати і контролювати транскордонну діяльність; ТНК здатні повною мірою користуватися перевагами інформаційно-комунікаційних технологій і сприяти їх розповсюдженню та розвитку; на відміну від багатьох інших суб'єктів світової економіки, ТНК є активним учасником процесів глобалізації. Вищевикладене дозволяє зробити висновок, що транснаціональні корпорації не тільки прискорюють просування світової економіки до глобалізації і формують її характер в сучасних умовах, але й є

об'єктивним породженням економічних процесів і одним з продуктів глобалізації.

У роботі характеристики ТНК розглядаються за кількісними, управлінськими та системними критеріями. Встановлено, що окрема характеристика ТНК не може мати всебічного значення, а узагальнення дозволяють дійти висновку про доцільність використання системного підходу. У зв'язку з цим ТНК розглядається як об'єкт дослідження, що являє собою об'єднання підприємств, яке здійснює комерційну діяльність у двох чи більше країнах, що дозволяє за рахунок транскордонної мобільності здобувати економічну та політичну владу, і перевершує межі владних повноважень будь-якого суб'єкта національної економіки. При цьому регулювання діяльності ТНК має здійснюватися на державному, міждержавному, наддержавному та суспільному рівнях, що забезпечує його транрівневість.

Економічна політика держави щодо регулювання ТНК є різноспрямованою, оскільки транснаціональні корпорації мають неоднозначний вплив на країни базування і розміщення. Вплив ТНК на економіку приймаючих країн не завжди є позитивним. Це пов'язано з асиметрією інтересів при максимізації вигоди двох суб'єктів – ТНК та влади приймаючої країни. І навпаки, інтереси країн базування і ТНК збігаються, у зв'язку з чим приймаються комплекси заходів для заохочення розвитку вже існуючих ТНК і створення нових.

Встановлено, що наддержавний, міждержавний, державний рівні регулювання діяльності ТНК не завжди ефективно впливають на діяльність ТНК. Причиною є те що суб'єкти цих рівнів намагаються прямо впливати на транснаціональні корпорації. Але ТНК завдяки транскордонній мобільності можуть уникати регулювання. Це призводить до необхідності пошуку ефективних шляхів означеного процесу. Запропоновано ввести суспільний рівень регулювання, представлений добровільними об'єднаннями індивідів, основною метою функціонування якого є підвищення їх добробуту. Таким чином, до регулювання транснаціональних корпорацій залучається вся ієрархія суб'єктів, які впливають на ТНК, а саме: наддержавний рівень, міждержавний, державний та суспільний (рис. 1). Існують певні обмеження впливу цих рівнів на діяльність ТНК, а тому необхідно регулювання в межах одного рівня доповнювати трансрівневими зв'язками з іншими рівнями. Детальному розгляду таких зв'язків у межах механізму регулювання діяльності транснаціональних корпорацій присвячено наступні розділи дисертаційної роботи.

У другому розділі «**Трансрівневе регулювання діяльності ТНК за участю держави**» проаналізовано цілі та функції рівнів регулювання діяльності транснаціональних корпорацій, удосконалено механізм трансрівневого регулювання, запропоновано шляхи формування вітчизняних ТНК.

На кожному рівні регулювання діяльності ТНК суб'єкти мають відповідні цілі та функції. На наддержавному рівні функції регулювання

здійснюють наддержавні політико-організаційні утворення, основною метою яких є забезпечення розвитку світової економіки. Для цього наддержавні інститути формують кодекси корпоративної поведінки, на їх рівні укладаються багатосторонні договори.

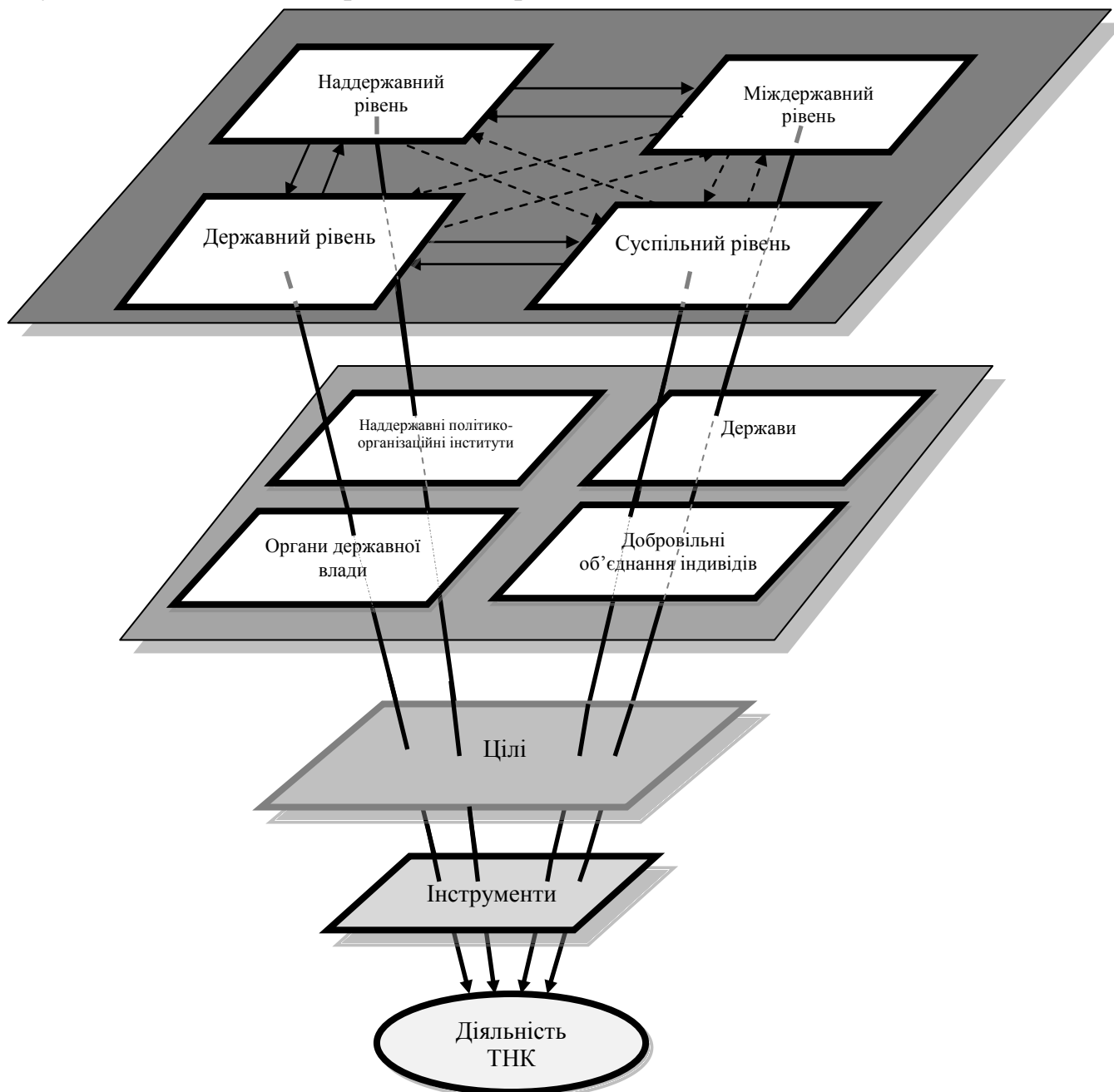

Рис. 1. Декомпозиція блоку «Трансрівневе регулювання діяльності ТНК» в механізмі державного регулювання діяльності ТНК

Створення механізмів регулювання діяльності ТНК шляхом прийняття кодексів і договорів є певним еволюційним процесом, ефект від якого може бути позитивним у разі надання їм не добровільного, а обов'язкового характеру.

Міждержавне регулювання діяльності ТНК, суб'єктами якого є держави, має за мету покращання позиції у світовій економіці. Одним з методів досягнення такої мети є залучення іноземних інвестицій, а тому

основним інструментом регулювання на міждержавному рівні виступають двосторонні інвестиційні угоди, які безпосередньо впливають на суб'єктів цих відносин, компенсуючи недоліки незавершеності і нестабільності інвестиційного законодавства в окремій країні.

До суб'єктів державного рівня регулювання діяльності ТНК належать органи державної влади, які здійснюють макроекономічне регулювання, а відтак основною метою регулювання є вирішення макроекономічних проблем. Для цього органи державної влади використовують законодавчу базу, що регулює економічні відносини між транснаціональними корпораціями та державою.

Встановлено, що у державній політиці щодо розвитку підприємництва важливим є формування транснаціональних корпорацій власного базування, оскільки надвеликі національні підприємства здатні реально конкурувати на світових ринках та реалізувати закладений у ТНК резерв розвитку національної економіки. Найбільш перспективним шляхом формування вітчизняних ТНК є централізація капіталу, яка через трансформацію великих підприємств у фінансово-промислові групи, а останніх – у транснаціональні корпорації може забезпечити очікуваний результат.

Державна політика щодо кожного із суб'єктів означеної трансформації суттєво відрізняється. Для підприємства, що є транснаціональною корпорацією, доцільне використання політики рівновіддаленості. Між такими корпораціями і державою досягається угода про невтручання держави в компетенцію ТНК, а ТНК – в політику і управління країною. На відміну від транснаціональних корпорацій, для підприємств, що не набули статусу ТНК, але мають відповідний до цього «титулу» потенціал, ефективною є політика вирощування, що забезпечує їх перетворення у транснаціональні компанії. Фінансово-промислові групи найчастіше стають об'єктом політики підтримки. Послідовна реалізація різних видів політики може забезпечити успішне становлення та функціонування вітчизняних ТНК.

Суспільний рівень регулювання діяльності ТНК, запропонований в роботі до введення у систему регулювання, представлений добровільними об'єднаннями індивідів, функціонування яких базується на традиціях, відповідному вихованні, сформованій суспільній думці, забезпечує інтереси означених суб'єктів та їх реалізацію.

Через обмеженість регулювання діяльності ТНК в рамках одного рівня, для регулюючих суб'єктів важливим стає трансрівневе регулювання, тобто опосередкований вплив на транснаціональні корпорації через суб'єктів інших рівнів. Зокрема державні органи влади (міністерства та відомства), які зацікавлені у вирішенні проблем, що входять до сфери їх відповідальності, можуть залучати громадську думку, проводячи актуальні інтерв'ю з фахівцями з відповідних міністерств у засобах масової інформації та здійснюючи аналітику у спеціалізованих виданнях, що потім ретранслюється на широкий загал. Але оскільки інтерес міністерств і відомств пов'язаний з розвитком певних видів економічної діяльності, вони намагаються впливати на структуру та напрями інвестиційної й господарської діяльності

транснаціональних корпорацій. Для цього вносяться пропозиції і лобіюються інтереси щодо укладання міждержавних інвестиційних угод. Тому необхідно формування міждержавних інститутів для вирішення питань, пов'язаних з конфліктами інтересів, зокрема, міжнародної агенції гарантування інвестицій. Ця інституція створена на пропозицію зацікавлених країн. Отже, державні органи влади можуть опосередковано впливати на діяльність ТНК, використовуючи трансєрархічну взаємодію.

Встановлено, що суб'єкти державного, міждержавного, наддержавного рівнів здійснюють діяльність за рахунок трудового потенціалу, що є продуктом певного етнічного, соціального, полічного та економічного середовища. Тому свідомо ці люди (керуючі, робітники) впливають на все, з чим має справу ця наддержавна структура. Це призводить до трансформації держав, органів державної влади, суспільних організацій, які мають взаємодію з цими людьми. Таким чином, люди є основним каналом трансєрархічних відносин.

У третьому розділі «**Розвиток державного регулювання діяльності ТНК**» наведено концептуальну схему удосконалення законодавства України щодо регулювання діяльності ТНК, проаналізовано вплив прямих іноземних інвестицій на макроекономічні показники національної економіки, визначено зміни векторів діяльності ТНК в національній економіці.

Незалежно від того, де базуються ТНК у разі функціонування на українському ринку, їх діяльність ведеться за чинним законодавством. Проте в Україні не прийнято закон, що регулює діяльність ТНК на території України. Оскільки в країні відсутня конкретна інституція, до сфери компетенції якої входила б координація діяльності органів державної влади з питань державного нагляду за функціонуванням ТНК на території України, виникає необхідність створення окремого органу, що здійснює координаційну діяльність (рис. 2). Такою інституцією може стати комітет з питань ТНК як координуючий орган державної влади, а виконавчими органами регулювання діяльності транснаціональних корпорацій – Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольний комітет України, міністерства і відомства та інші органи влади.

Для розвитку національної економіки важливою є інвестиційна діяльність транснаціональних корпорацій. Основним каналом поширення впливу ТНК на національну економіку та засобом формування самих ТНК є прямі іноземні інвестиції. У роботі проаналізовано ступінь впливу обсягів прямих іноземних інвестицій (X) на обсяги експорту (Y_1), валовий внутрішній продукт (Y_2), валовий внутрішній продукт, розрахований на одну особу (Y_3) та обсяги реалізованої промислової продукції (Y_4). За допомогою математичних моделей, побудованих за статистичними даними 2000 – 2013 рр., встановлено кореляційну залежність між показниками:

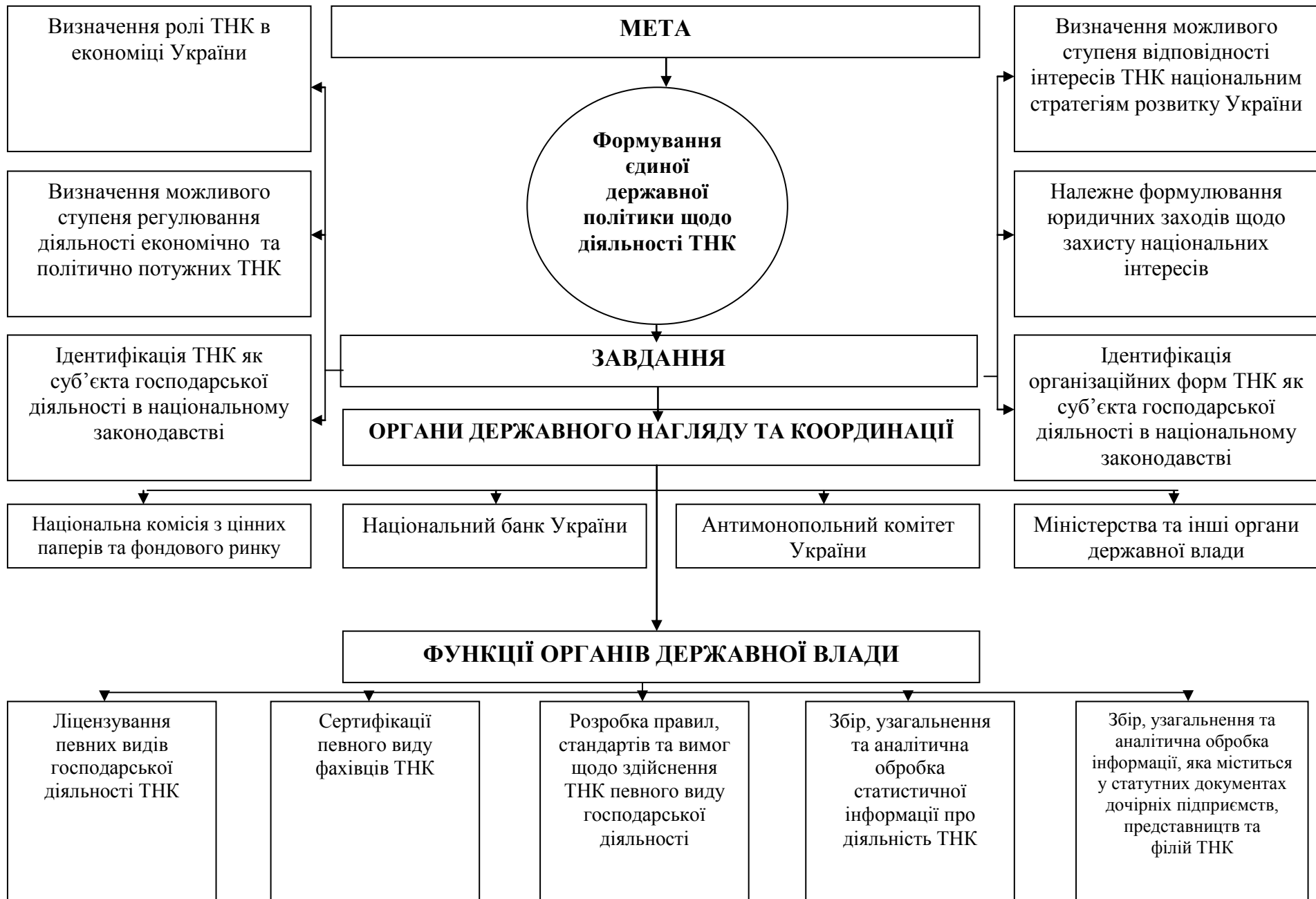

Рис. 2. Концептуальна схема удосконалення законодавства України щодо регулювання діяльності ТНК

$$Y_1 = 0,9395 \cdot X + 19834 \quad (1)$$

$$Y_2 = 2,7067 \cdot X + 45320 \quad (2)$$

$$Y_3 = 0,0606 \cdot X + 931,77 \quad (3)$$

$$Y_4 = 2,3902 \cdot X + 54833 \quad (4)$$

Моделі є адекватними й перевіреними за допомогою F-статистики Фішера. Рівняння прямої регресії використано для отримання прогнозних значень залежних показників з довірчою ймовірністю 0,95. Так, за середнього прогнозного рівня прямих іноземних інвестицій у 2014 р. ($X_p = 57000$ млн дол.) одержано прогнозні значення обсягу експорту 73385,5 млн дол., валового внутрішнього продукту 199602 млн дол., валового внутрішнього продукту, розрахованого на одну особу 4385,97 дол., обсягу реалізованої промислової продукції 191074,4 млн дол.

На прогнозне значення факторів впливають циклічні кризи, політична ситуація в країні, економічна політика щодо іноземних інвестицій, розвиток національної економіки України тощо. Висока латентність інвестицій в Україну обумовлена тим, що нормальний і цивілізований прихід інвесторів, як правило, є наслідком, а не причиною поліпшення інвестиційного клімату, в той час як непрозорі та нестабільні ринки приваблюють переважно інвесторів, схильних до фінансових зловживань і відмивання коштів.

Встановлено, що на діяльність транснаціональних корпорацій впливають фактори: посилення протекціонізму у зовнішній політиці держав, зокрема у торгівлі; вільна міграція капіталу між країнами; технологічні зміни завдяки науково-технологічному прогресу; посилення конкурентної боротьби та глобальна економічна криза. Ці фактори призводять до зміни векторів діяльності ТНК, зокрема пошуку можливостей максимізації прибутків за рахунок трансфертного ціноутворення та нових способів організації міжнародного виробництва без участі в капіталі приймаючої країни.

Оскільки транснаціональні корпорації швидко орієнтуються та перебудовують економічну політику, держава також повинна відповідним чином змінювати систему державного регулювання діяльності транснаціональних корпорацій у національній економіці. Проте, традиційні інструменти регулювання поступово втрачають свою ефективність, а тому знижується контроль суб'єктів державного регулювання над корпораціями. Розв'язанням проблеми є активне використання державного регулювання за допомогою трансрівневих зв'язків. Дії органів влади повинні бути спрямовані на співробітництво з міждержавними та наддержавними інститутами. Дійовим інструментом з боку держави стає взаємодія з добровільними об'єднаннями індивідів, які являють собою суспільний рівень регулювання діяльності ТНК.

Реформування економіки в Україні передбачає сприяння транснаціоналізації українських підприємств з метою підвищення рівня їх конкурентоспроможності і фінансового потенціалу. На сучасному етапі розвитку України саме транснаціоналізація економіки може стати механізмом, що сформує нові пріоритети соціально-економічного розвитку,

стратегії зовнішньоекономічної політики, особливості та умови участі України в міжнародному обміні. Однією з основних стратегічних цілей державної політики має стати створення українських ТНК як ефективний важіль підвищення ефективності суспільного виробництва, задоволення потреб споживачів і зростання конкурентоспроможності національної економіки.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано шляхи вирішення наукового завдання щодо державного регулювання діяльності транснаціональних корпорацій у національному господарстві України. На підставі проведених досліджень сформульовано такі висновки:

1. Узагальнення кількісних, управлінських та системних критеріїв визначення категорії «транснаціональна корпорація» дозволило розглядати ТНК як об'єкт дослідження, що являє собою об'єднання підприємств. Таке об'єднання здійснює комерційну діяльність у двох чи більше країнах, що дозволяє за рахунок транскордонної мобільності набувати ТНК економічної і політичної влади, яка переходить межі владних повноважень будь-якого суб'єкта національної економіки. Виділено основні ознаки ТНК: кількісні (кількість країн, в яких розміщені філії корпорації; частка іноземної виручки у загальних доходах компанії; мінімальний відсоток участі у зарубіжному акціонерному капіталі) та якісні (висока інтенсивність внутрішньокорпоративної торгівлі між розташованими в різних країнах підрозділами на основі трансфертного ціноутворення; «глобальне бачення» при прийнятті управлінських рішень; розробка, передавання і використання передової технології в рамках замкнутої корпоративної структури; відносна незалежність у прийнятті операційних рішень між філіями та материнською компанією; багатонаціональність керівництва та найманих працівників у компанії; глобальна структура зайнятості і мобільність менеджерів, спрямованість на масового споживача).

2. Виходячи з державного регулювання як багаторівневого процесу, визначено коло суб'єктів регулювання діяльності ТНК за їх ієрархією на наддержавного, міждержавного, державного та суспільного рівнях. На наддержавному рівні функції регулювання здійснюють наддержавні політико-організаційні утворення; на міждержавному рівні – держави, основною метою яких є покращання позицій у світовій економіці; на державному рівні – органи державної влади з метою покращання національної економіки. Розширено коло суб'єктів регулювання за рахунок введення суспільного рівня, представленого добровільними об'єднаннями індивідів, основною метою яких є підвищення їх добробуту, що дозволяє розширювати можливості використання державних інструментів регулювання діяльності транснаціональних корпорацій.

3. Дослідження обмежень прямого впливу суб'єктів державного рівня регулювання на діяльність ТНК, що пов'язані з транскордонною мобільністю

транснаціональних корпорацій, дозволило виділити закономірності трансрівневості зв'язків між наддержавним, міждержавним, державним та суспільним рівнями регулювання. Регулювання ТНК суб'єктом одного рівня повинно здійснюватися через вплив на регулювання суб'єктами іншого рівня. Запропоновано удосконалений механізм регулювання діяльності ТНК за рахунок введення до нього блоку «Трансрівневе регулювання діяльності транснаціональних корпорацій», що дає змогу розширити можливості держави у регулюванні діяльності транснаціональних корпорацій шляхом опосередкованого впливу на них через суб'єктів різних рівнів.

4. Узагальнено історичний досвід наддержавного та міждержавного рівнів регулювання діяльності транснаціональних корпорацій, що стало підґрунтям для визначення інструментів наддержавного рівня регулювання діяльності транснаціональних корпорацій у формі кодексів корпоративної поведінки і міждержавного рівня – двосторонніх інвестиційних угод, які безпосередньо впливають на суб'єктів відносин, компенсуючи, таким чином, недолік незавершеності і нестабільності інвестиційного законодавства в окремій країні. Це дозволяє дійти висновку, що ефективність державного регулювання ТНК залежить від розвитку трансрівневого зв'язку між відповідними рівнями.

5. За результатами дослідження можливостей створення транснаціональних корпорацій в національній економіці України встановлено, що найбільш перспективним шляхом формування вітчизняних ТНК є централізація капіталу, яка через трансформацію великих підприємств у фінансово-промислові групи, а останніх – у транснаціональні корпорації забезпечує транснаціоналізацію країни.

Доведено, що державна політика для кожного із суб'єктів трансформації повинна суттєво відрізнитися. Зокрема щодо великих підприємств держава повинна проводити політику вирощування, фінансово-промислових груп – політику підтримки, а щодо транснаціональних корпорацій – політику рівновіддаленості. Послідовна реалізація різних видів політики забезпечує успішне становлення та функціонування вітчизняних ТНК.

6. З метою удосконалення законодавства України щодо регулювання діяльності ТНК запропоновано концептуальну схему, в якій виділено орган державного нагляду за функціонуванням транснаціональних корпорацій, а саме: державний комітет з питань ТНК, який став би координуючим органом державної влади. Виконавчими суб'єктами є Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольний комітет України, міністерства і відомства, що проводимуть єдину державну політику щодо діяльності ТНК в Україні.

7. У результаті дослідження встановлено, що зовнішні та внутрішні фактори розвитку світової економіки, а саме: посилення протекціонізму у зовнішній політиці; вільна міграція капіталу; технологічні зміни; посилення конкуренції; глобальна економічна криза, – змінюють вектори діяльності ТНК в національній економіці України. Зокрема пріоритетною в діяльності

транснаціональних корпорацій стає оптимізація за рахунок нових способів організації міжнародного виробництва без участі в капіталі приймаючої країни, що впливає на зміну напрямів державної економічної політики щодо транснаціональних корпорацій. У зв'язку з цим держава має активніше використовувати трансрівневе регулювання у взаємодії з добровільними об'єднаннями індивідів, які є суб'єктами суспільного рівня регулювання діяльності ТНК.

8. Визначено вплив прямих іноземних інвестицій на економічний розвиток України. Як інструментарій використано моделі парної регресії, що дозволило встановити зв'язок між обсягами прямих іноземних інвестицій та показниками: валового внутрішнього продукту України; валового внутрішнього продукту, розрахованого на одну особу; обсягів експорту та реалізації промислової продукції за 2000 – 2013 рр. Це дало змогу прогнозувати наслідки коливання обсягів прямих іноземних інвестицій з точки зору динаміки національної економіки України, що може використовуватися суб'єктами державної влади в регуляторній політиці щодо діяльності ТНК. Доведено, що ефективне використання інвестиційних ресурсів, які надходять до країни, потребує комплексного застосування всіх методів державного регулювання. У розвинутих країнах використовуються в основному непрямі інструменти державного регулювання (бюджетно-податкова та грошово-кредитна політика, прогнозування, планування та програмування інвестиційного процесу), а в країнах, що розвиваються та країнах з перехідною економікою – прямі інструменти, що пов'язані з нормативно-правовою законодавчою базою регулювання прямих іноземних інвестицій.

ПЕРЕЛІК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Лимонова Е.М. Діяльність ТНК: суперечливість впливу на економічний розвиток / Е.М. Лимонова // Економічний розвиток: взаємозв'язок мікро-, макро- та мегарівнів: монографія / А.О. Задоя, С.В. Кузьмінов, Г.Я. Глуха, Е.М. Лимонова, А.С. Магдич, Ю.Ю. Хватов. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2014. – С. 109–145. [*Особисто автором досліджено трансформацію економічного змісту ТНК та сучасні зрушення в інвестиційній стратегії транснаціональних корпорацій*].

Статті у наукометричних та міжнародних наукових фахових виданнях

2. Лимонова Е.М. Моніторинг сучасних тенденцій процесів злиття та поглинання ТНК/ Е.М. Лимонова // Економічний нобелівський вісник. – 2014. – № 1 (7). – С. 306–313 [*INDEX COPERNICUS, РИНЦ, ULRICH'S PERIODICALS DIRECTORY*].

3. Lymonova E. Transnational corporations activity in Ukraine: analysis and prospects / E. Lymonova // Академічний огляд. – 2013. – №2. – С. 134–138 [INDEX COPERNICUS, РИИЦ, ULRICH'S PERIODICALS DIRECTORY].

4. Лимонова Е.М. Транснаціональні корпорації: основні етапи розвитку та регулювання їх діяльності в умовах глобалізації / Е.М. Лимонова, К.С. Архіпова // Європейський вектор економічного розвитку. – 2014. – №1. – С. 93–101. [Особисто автором проведено класифікацію рівнів регулювання діяльності ТНК, інструментів та суб'єктів] [INDEX COPERNICUS, РИИЦ, ULRICH'S PERIODICALS DIRECTORY].

5. Лимонова Е.М. Трансформація економічного змісту ТНК в умовах глобалізації / Е.М. Лимонова // Європейський вектор економічного розвитку. – 2013. – №2. – С. 155–164 [INDEX COPERNICUS, РИИЦ, ULRICH'S PERIODICALS DIRECTORY].

6. Лимонова Э.Н. Современные тенденции и сдвиги в инвестиционной стратегии ТНК / Э.М. Лимонова // Психология. Экономика. Право. – Краснодар, 2013. – №3. – С. 57–64.

Статті у наукових фахових виданнях

7. Лимонова Е.М. Інвестиційна діяльність ТНК в Україні: проблеми та перспективи / Е.М. Лимонова // Економічний вісник Національного гірничого університету. – 2013. – №3 (43). – С. 67–72.

8. Лимонова Е.М. Кодекси корпоративної поведінки як один із методів регулювання діяльності філій ТНК / Е.М. Лимонова // Наука й економіка. Науково-теоретичний журнал Хмельницького економічного університету. – 2014. – Вип. 2 (34). – С. 175–181.

9. Лимонова Е.М. Причини світової економічної кризи / Е.М. Лимонова, О.Г. Дрюк // Європейський вектор економічного розвитку. – 2010. – №1. – С. 100–105. [Особисто автором проаналізовано причини кризи та запропоновані шляхи її подолання].

Публікації, які додатково відображають наукові результати дисертації

10. Лимонова Е.М. Особливості транснаціоналізації світової економіки /Е.М. Лимонова // Тези доповідей XIV Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених та студентів [«Євроінтеграційний вибір України та проблеми макроекономіки»], (Дніпропетровськ, 26 березня 2013 р.). – Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2012. – С. 137–138.

11. Лимонова Е.М. ТНК в Україні: інвестиційна діяльність та перспективи розвитку / Е.М. Лимонова// Матеріали Міжнародного науково-практичного конгресу [«Экономическое развитие стран Евросоюза и стран СНГ в условиях глобализации»], (г. Берн, 31 мая 2013 г.). – Берн, Швейцария, 2013. – С. 45–47.

12. Лимонова Е.М. Проблеми здійснення закордонних інвестицій транснаціональними компаніями / Г.Я. Глуха, Е.М. Лимонова // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [«Економічна політика країн ЄС в умовах глобалізації»], (м. Донецьк, 16 жовтня 2009). – Донецьк – Познань, 2009. – С. 57–60. [*Особисто автором проведено аналіз динаміки інвестицій ТНК в Україні*].

13. Лимонова Е.М. Проблеми транснаціоналізації України / Е.М. Лимонова // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених та студентів [«Євроінтеграційний вибір України та проблеми макроекономіки»], (м. Дніпропетровськ, 23 квітня 2008 р.). – Дніпропетровськ, ДУЕП. – 2008. – С. 19–20.

14. Лимонова Е.М. Транснаціональні корпорації: негативний вплив на економіку країн що розвиваються/ Е.М. Лимонова // Матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених та студентів [«Євроінтеграційний вибір України та проблеми макроекономіки»], (Дніпропетровськ, 12 грудня 2013 р.). – Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2013. – С. 137–138.

15. Лимонова Е. Транснаціональні корпорації: особливості розвитку та конкурентної боротьби / Е.М. Лимонова // Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених та студентів [«Євроінтеграційний вибір України та проблеми макроекономіки»], (Дніпропетровськ, 13 грудня 2012 р.). – Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2012. – С. 104–105.

16. Лимонова Е.М. ТНК як основний актор глобалізаційних процесів /Е.М. Лимонова // Матеріали регіональної міжвузівської науково-практичної конференції молодих учених [«Реалізація державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року»], (Дніпропетровськ, 28 березня 2014 р.). – ДРІДУ НАДУ, 2014. – С. 49–51.

17. Лимонова Е.М. Уроки мирового экономического кризиса для украинской экономики / А.Я. Глуха, Э.Н. Лимонова // Экономика, финансы и управление в современных условиях: международ. сб. ст. / под общ. ред. А.Н. Сорочайкина. – Самара: Издательство «Самарский университет», 2011. – С. 43–49. [*Особисто автором проведено аналіз впливу економічної кризи на економіку України*].

АНОТАЦІЯ

Лимонова Е.М. Державне регулювання діяльності ТНК у національному господарстві України: транsrівневі імперативи. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – ПВНЗ «Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля», Дніпропетровськ, 2015.

Дисертацію присвячено державному регулюванню діяльності транснаціональних корпорацій в економіці України за транsrівневим підходом.

Систематизовано критерії визначення та виділено ознаки ТНК. Уточнено поняття «транснаціональні корпорації» з точки зору їх державного регулювання. Обґрунтовано багаторівневий процес державного регулювання діяльності ТНК з урахуванням розширення кола суб'єктів регулювання завдяки введенню суспільного рівня. Виділено закономірності транsrівневого регулювання діяльності ТНК та удосконалено його механізм.

Окреслено науково-методичні засади використання підходів до визначення відповідної державної політики щодо створення і розвитку ТНК в національній економіці України. Розвинуто концептуальну схему удосконалення законодавства України щодо регулювання діяльності ТНК.

Обґрунтовано вектори діяльності ТНК в національній економіці України залежно від державної політики та транsrівневості зв'язків між суб'єктами регулювання. Визначено взаємозв'язок між обсягами прямих іноземних інвестицій та макроекономічними показниками національної економіки України.

Ключові слова: державне регулювання, транснаціональні корпорації, національне господарство, транsrівневі імперативи.

АННОТАЦИЯ

Лимонова Э.Н. Государственное регулирование деятельности ТНК в национальном хозяйстве Украины: трансуровневые императивы. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – ЧВУЗ «Днепропетровский университет имени Альфреда Нобеля». – Днепропетровск, 2015.

Диссертация посвящена теоретическому исследованию и анализу государственного регулирования деятельности транснациональных корпораций в национальной экономике Украины на основе трансуровневых связей.

На основе систематизации существующих теоретических взглядов раскрыта сущность транснациональных корпораций, которые

рассматриваются как объединения предприятий, осуществляющие коммерческую деятельность в двух или более странах и позволяющие за счет трансграничной мобильности приобретать экономическую и политическую власть, превосходящую пределы властных полномочий любой национальной экономики.

Определено, что регулирование деятельности ТНК осуществляется на основе иерархии субъектов государственного, межгосударственного, надгосударственного уровней. Доказано, что такой многоуровневый процесс регулирования деятельности ТНК требует расширения круга субъектов за счет введения общественного уровня, представленного добровольными объединениями индивидов, основной целью которых является повышение их благосостояния, что позволит расширить возможности использования государственных инструментов регулирования деятельности транснациональных корпораций.

Исследование ограничений прямого воздействия субъектов государственного уровня регулирования на деятельность ТНК, связанных с трансграничной мобильностью транснациональных корпораций, позволило выделить закономерности трансуровневости связей между надгосударственным, межгосударственным, государственным и общественным уровнями регулирования.

В диссертации проанализированы научно-методические основы использования подходов к определению соответствующей государственной политики по созданию и развитию ТНК в национальной экономике Украины. Выделены три вида политики – выращивания, поддержки, равноудаленности, применение которых зависит от этапа трансформации «крупное предприятие – финансово-промышленная группа – ТНК». Установлено, что наиболее перспективным путем формирования отечественных ТНК является централизация капитала крупных предприятий.

Разработана концептуальная схема совершенствования законодательной базы Украины относительно регулирования деятельности ТНК, которая основана на принципах объединения усилий Национального банка Украины, Национальной комиссии по ценным бумагам и фондовому рынку, Антимонопольного комитета Украины, министерств и других органов государственной власти в государственном регулировании транснациональных корпораций на территории Украины.

Установлено, что факторы развития мировой экономики, а именно: усиление протекционизма во внешней политике; свободная миграция капитала; технологические изменения; усиление конкуренции; глобальный экономический кризис, – меняют векторы деятельности ТНК в национальной экономике Украины. Так, приоритетной становится оптимизация деятельности транснациональных корпораций за счет новых способов организации международного производства без участия в капитале принимающей страны (подрядное промышленное производство, аутсорсинг услуг, франчайзинг, лицензирование и управленческие контракты), которая

влияет на изменение направлений государственной экономической политики регулирования деятельности транснациональных корпораций.

Определено влияние прямых иностранных инвестиций на экономическое развитие Украины. С помощью модели парной регрессии установлена связь между объемами прямых иностранных инвестиций и макроэкономическими показателям: валового внутреннего продукта Украины; валового внутреннего продукта на душу населения; объемов экспорта и реализации промышленной продукции за 2000 – 2013 гг. Это дало возможность спрогнозировать последствия колебания объемов прямых иностранных инвестиций на динамику показателей национальной экономики Украины, что может быть использовано субъектами государственной власти в регуляторной политике деятельности ТНК.

Ключевые слова: государственное регулирование, транснациональные корпорации, национальное хозяйство, трансуровневые императивы.

SUMMARY

Lymonova E.M. State regulation of TNCs activities in the national economy of Ukraine: translevel imperatives. - Manuscript.

Dissertation for the degree of Candidate of Economic Sciences by specialty 08.00.03 – Economics and Management of National Economy. – PHEI «Alfred Nobel University, Dnipropetrovs'k», Dnipropetrovs'k, 2015.

Dissertation is devoted to state regulation activity of transnational corporations in the economy of Ukraine based on translevel approach.

There have been systemized criteria for defining TNCs and specified characteristic features of TNCs. The concept of «transnational corporations» in terms of government regulation has been clarified in this paper. The multi-process state regulation of TNCs activities has been grounded taking into account expansion of the regulated entities through the introduction of social level. The mechanism of translevel regulation of TNCs activities has been developed. There have been defined scientific and methodological basis for using approaches to determine the appropriate public policy for the establishment and development of transnational corporations in the national economy of Ukraine. Also there has been introduced conceptual framework for improvement of regulation of TNCs activities in Ukraine.

The author has grounded vectors of TNCs activities in the national economy of Ukraine depending on the government policy and translevel character of relations among the subjects of regulation. The character of the relationship between foreign direct investment and macroeconomic indicators of the national economy of Ukraine has been established.

Key words: state regulation, transnational corporations, national economy, translevel imperatives.

Підписано до друку 21.01.2015. Формат 60x84 1/16.
Ум.-друк. арк. 0,9. Наклад 100 прим. Замовлення № _____